

М. М. Корнєв,
к. е. н., доцент, заст. зав. кафедри "Оподаткування", професор кафедри,
Донецький державний університет управління

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОГНОЗУВАННЯ ПОКАЗНИКІВ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

У науковому дослідженні розглянуто основні тенденції, закономірності та протиріччя на ринку праці й фінансових ресурсів. Проведено аналіз динаміки коефіцієнтів порівняльності ВВП, інфляції та рівня безробіття як показників фінансової системи.

The main tendencies, principles and counterparts of labor market and financial resources are revealed in the research. The analysis of dynamics of GDP correlation coefficient, inflation and unemployment level has been conducted as the indexes of financial system.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ. ЗВ'ЯЗОК З НАУКОВИМ ТА ПРАКТИЧНИМ ЗАВДАННЯМ

Економічний розвиток України характеризуються відсутністю рівноваги на товарному та фінансовому ринку, що зумовило необхідність проведення наукових досліджень чинників, що впливають на динаміку економічного розвитку. Економічна система України не є конкурентоздатною, а в умовах зовнішньої відкритості та об'єктивної залежності від кон'юнктури світового ринку піддана наслідкам кризи, за такими показниками, як інфляція, безробіття, стагнація.

Відсутність рівноваги на товарному та фінансовому ринку зумовлена, в першу чергу, тим, що трудові ресурси України не здатні забезпечити ні екстенсивне, ні інтенсивне економічне зростання через загальне скорочення чисельності населення та низької продуктивності праці.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ. ВИДІЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ ПИТАНЬ

Питання прогнозування інфляції як індикатора фінансової стабільності та економічного зростання розглянуто в наукових працях В. Гейця, С. Моїсеєва, А.Савченко [1; 2; 3]. Ефективність використання трудових ресурсів досліджено І.С. Масловою, В.М. Москович, А.Г. Косаєвою [4]. Закономірності відтворювання трудових ресурсів відображено в роботах Г.С. Вечканова, В.Т. Пуляєва [5].

Актуальність проблеми зумовлена тим, що основними напрямками стратегічних реформ є створення надійної бази

для розвитку національної економіки України, підтримка низького рівня інфляції, стабілізація державних фінансів, скорочення бюджетного дефіциту, забезпечення сталого розвитку фінансового сектора в цілому [6].

ЗАГАЛЬНА МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета статті полягає у дослідженні закономірностей та протиріч між показниками ВВП, рівня безробіття, інфляції для запобігання кризових явищ в національній економіці в цілому і фінансової системі зокрема.

Задачі включають аналіз основних тенденцій на товарному та фінансовому ринку на основі вивчення зайнятості населення, динаміки виробництва і цін в Україні.

Результатом є розробка рекомендацій з удосконалення методів прогнозування динаміки оптимально-балансованого та інтенсивного розвитку економіки України на основі системі коефіцієнтів зіставленості основних макроекономічних і фінансових показників.

ВИКЛАДЕННЯ ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Оптимальний рівень показників розвитку слід розглядати як середню тенденцію, що зменшує крайні відхилення. Так, наприклад, рівновагу на товарному і фінансовому ринку з 2000 по 2003 рр. було порушено, а перевищення темпів приросту інфляції у порівнянні з ВВП, яке почалось у 2004 р., досягло максимуму у 2008 р., що зумовило подальшу стагнацію економіки (рис. 1).

Аналіз економічного розвитку України за останні 20 років показав, що кризові явища стали негативною закономірністю, а реформування економіки умовно можливо поділити на три етапи. Перший — з 1991 по 2000 рр. — найбільш складний коли на фоні стагнації інфляція досягла свого піку в 1993 р. — близько 10256%. Другий — з 2001 по 2007 рр., став періодом економічного зростання, але з певних причин, які було розглянуто у попередньому дослідженні автора [8], індекс споживчих цін з 2005 р. стійко перевищував темпи приросту ВВП, а в 2008 р. різниця склала більш 20%. Третій — з 2008 по 2010 рр. — також характеризується відсутністю рівноваги на товарному та фінансовому ринку [7].

Ті ж кризові явища світової економіки в країнах ЄС, приблизно з 2000 р. призвели до зростання

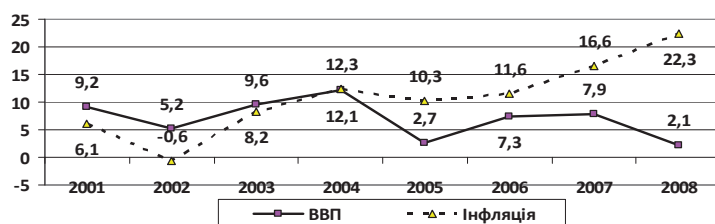

Рис. 1. Порівняльний аналіз тенденцій на товарному і фінансовому ринку

Таблиця 1. Основні показники ринку трудових ресурсів, ВВП та інфляції [7]

	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.
Безробітне населення працездатного віку, зареєстроване у державній службі зайнятості,%	5,1	5,0	5,0	4,7	4,4	3,8	3,3	2,9
Безробіття,% економічно активного населення	10,9	9,6	9	8,6	7,2	6,9	6,4	6,4
Темпи приросту реального ВВП,%	9,2	5,2	9,6	12,1	2,7	7,3	7,9	2,1
Темпи приросту споживчих цін,%	6,1	-0,6	8,2	12,3	10,3	11,6	16,6	22,3
Коефіцієнт ВВП / безробіття	0,8	0,5	1,1	1,4	0,4	1,1	1,2	0,3
Коефіцієнт інфляція / безробіття	0,6	-0,1	0,9	1,4	1,4	1,7	2,5	3,5
Коефіцієнт інфляція / ВВП	0,7	-0,1	0,9	1	3,8	1,6	2,1	10,6

інфляції в 2008р. до 3,7% з подальшим зниженням у 2009 р. — до 2,2% [9].

Інфляція в Україні, з 2004 по 2010 рр., внаслідок структурних та макроекономічних диспропорцій, перевищила 10%-вий рівень. Зниження темпів приросту ВВП, серед інших рівних причин, було зумовлене скороченням чисельності населення в цілому, і працездатного віку зокрема, а також невідповідністю структури професійної освіти перспективним потребам ринку [10].

Показники економічного зростання в динаміці нестійкі. Крім того, починаючи з 2004 р., ціни росли більш високими темпами, ніж ВВП, а у 2008 р. перевищення досягло десятикратного розміру. Разом з тим, вплив ринку трудових ресурсів на обсяг ВВП та інфляцію неоднозначно і суперечливо.

По-перше, статистична інформація не відображає величину прихованого безробіття, яка зумовлена неповним робочим днем або тижнем, а також вимушеними неоплаченими відпустками. Як правило, симптоми прихованої форми свідчать про циклічні коливання в економіці. По-друге, у 2008 р. зафіксовано мінімальний рівень безробіття, але ж це — рік кризових наслідків і початку періоду стагнації виробництва (темпи приросту ВВП у 2008 р. скоротились до 2,1%), що, як правило, призводить до скорочення робочих місць.

Розрахований на основі даних ГКС України про звільнення з 2000 по 2008 рр. [7] коефіцієнт плинності робочої сили стабільно перевищував аналогічний показник по прийому на роботу приблизно на 3% в рік.

Тим не менше, за вісім років зайнятість зросла майже вдвічі, при падінні темпів приросту ВВП в 4,4 рази (табл. 1).

На рис. 2 видно, що основні параметри ринку товарів, грошей і трудових ресурсів не збалансовані. Зростання зайнятості населення може вплинути на зростання споживчих цін у цілому і, перш за все, на продовольчі товари, питома вага яких у структурі споживання домашніх господарств становить близько 50%. Але значне зниження ВВП дає підстави вважати, що саме цей індикатор товарного ринку є сполучною ланкою в системі показників. Якщо зростання платоспроможного попиту не забезпечується адекватним збільшенням товарної маси, то це закономірно призводить до інфляції попиту.

Детальний аналіз деяких коефіцієнтів дозволив виявити негативні тенденції на ринку праці, які безпосередньо вплинули на падіння ВВП, що і викликало відповідне зростання цін.

На рис. 3 представлена динаміка співвідношення інфляції та безробіття. Як бачимо, після коливань 2001—2003 рр., з 2004 р. спостерігається зростання коефіцієнта до 1,4, коли сукупний попит в Україні перевищив виробничі можливості суспільства, а споживчий ринок забезпечувався переважно імпортом, що тривало прискореними темпами і в 2008 р. співвідношення склало 3,5.

Невідповідність кількісних і якісних параметрів ринку праці та структури відтворювальної системи України об'єктивним критеріям конкурентоспроможності держави зумовили і зростання коефіцієнта інфляційності ВВП. На рис. 4 видно, що рівновагу в макроекономічній мо-

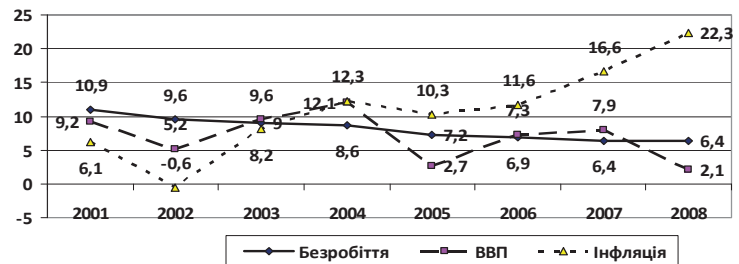

Рис. 2. Взаємозв'язок показників рівня безробіття, ВВП та інфляції

делі IS-LM, що характеризує баланс між товарним і грошовим ринком порушено. У 2005р. коефіцієнт інфляційності ВВП досяг рівня 3,8, а в 2008 р. — 10,6. При цьому приріст ВВП склав усього 2,1%. Проте вже в 2009 р. скорочення обсягів валового випуску досягло 84,1% рівня 2008 р., а приріст цін за той же період склав 15,9%, що говорить про інерційність негативної динаміки і завбільшки спаду економіки в період кризи.

Стагнація української економіки у 2008 р. — результат репродукування відтворювальної структури індустріального типу, яка в умовах світової фінансової кризи виявила свою нездатність забезпечити стабільність економічного зростання, доходів населення і ефективність ресурсів.

Дійсно, фактичний ВВП у 2008 р. менше аналогічного показника 1990 р. більш ніж на чверть, незважаючи на те, що з 2000 по 2008 рр. спостерігалось стійке економічне зростання, в середньому 7% [7]. При цьому відбуваються незначні зміни рівня безробіття, у середньорічному обчисленні — 8% економічно активного населення (рис. 2), а рівень ВВП змінювався з більшою амплітудою, яку можна умовно розділити на два етапи: 2002—2005 і 2005—2008 рр. За цей час ВВП проходив фази росту і спаду, що більшою мірою обумовлене змінами кон'юнктури світового ринку. У 2009 р. економіка України відчувала наслідки кризи, які проявилися в диспропорціях на товарному і фінансовому ринку.

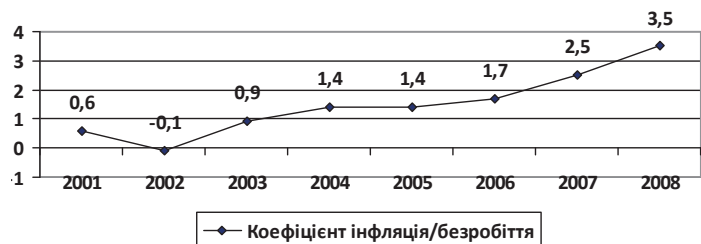

Рис. 3 Аналіз взаємозв'язку показників інфляції та безробіття

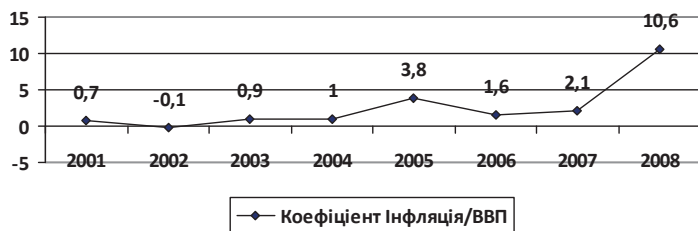

Рис. 4 Аналіз взаємозв'язку інфляції та ВВП

Значення коефіцієнтів взаємозв'язку ВВП і рівня зайнятості трудових ресурсів, представлених на рис. 5, свідчать про відсутність залежності між рівнем ВВП і безробіттям в Україні. За розглянутий проміжок часу коефіцієнт перевищив 1 в 2003 і 2004 рр., а також в 2006 і 2007 рр. В інший час темпи приросту ВВП падали на тлі стійкої тенденції зростання зайнятості населення. Це може означати, що при збереженні відтворювальної структури національної економіки зростання зайнятості населення, а, як наслідок, і сукупного попиту, найвірогідніше зумовить підвищення цін і відповідне зростання інфляції.

Поведінка інфляційної кривої характеризується помітним відривом при відносно постійному рівні безробіття і безперервних коливаннях ВВП. Подібні різкі коливання показників і відповідне зростання інфляції не схожі на тимчасове і незначне перевищення, пов'язане з максимальним використанням економічного потенціалу держави. Навпаки, Україна далека від проблеми перевиробництва кінцевих товарів з великою питомою вагою доданої вартості. Експорт має аграрно-сировинний характер, тобто виробництво продукції з низьким ступенем обробки, що відрізняє структуру національної економіки від розвинених країн.

Реальне зменшення чисельності населення (з 52 до 46 мільйонів чоловік) дає підставу вважати, що фактичний рівень безробіття в Україні вище, ніж це зазначено в статистичних матеріалах. Разом з тим, зростання економічно активного населення пов'язане з виходом на ринок праці людей непрацездатного віку [10, с. 194]. При такому положенні логічно спрямувати державні кошти на розвиток високотехнологічних галузей, що забезпечують підвищення продуктивності праці, однак вони вкрай малі й становлять лише 3% від ВВП [7].

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Таким чином, порівняльний аналіз показав, що зниження обсягів ВВП і зростання інфляції в Україні викликані відсутністю якісних змін на внутрішньому ринку товарів та послуг вітчизняного виробництва. Методи проведення аналізу потребують введення відносних показників, тобто коефіцієнтів порівняльності основних макроекономічних індикаторів, які дозволяють деталізувати динаміку економічних циклів для своєчасного та обгрунтованого прогнозування стратегічного розвитку держави і фінансової системи зокрема

Конкурентоспроможність держави в умовах стимулю-

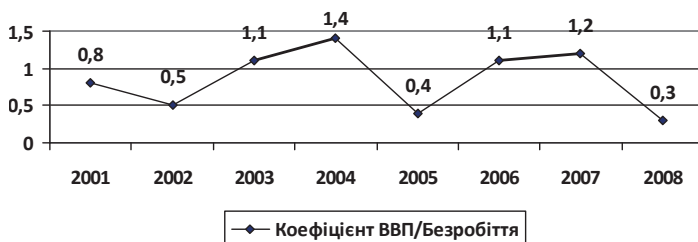

Рис. 5. Аналіз взаємозв'язку показників ВВП і безробіття

вання попиту і низької продуктивності праці знаходиться під впливом інфляції і знецінення національної грошової одиниці. Суперечлива динаміка макроекономічних показників не дозволяє забезпечити оптимальну рівновагу основних ринкових параметрів без здійснення структурних економічних зрушень.

Коефіцієнт співвідношення інфляції та безробіття характеризується своєю неоднозначністю. Зростання цін на тлі збільшення кількості зайнятого населення зумовлений тим, що ринок трудових ресурсів впливає на ціни та сталість фінансової системи не прямо, а опосередковано — через ВВП. Збільшення доходів населення є чинником інфляції тоді, коли це не компенсується зростанням товарної маси, що підтверджує негативна динаміка коефіцієнта інфляційності ВВП, який також є ще одним індикатором стійкості національної економіки до циклічних коливань усередині країни і в світі, що встановлено в даному дослідженні. Розрахунок коефіцієнта співвідношення ВВП і рівня безробіття підтвердив залежність економічного зростання, інфляції та реструктуризації від приросту економічно активного населення. Окремим напрямом переходу на якісно новий рівень повинна стати інноваційна стратегія розвитку з відповідним збільшенням державних витрат на нові технології, наукові розробки, що вимагає продовження досліджень у цьому напрямку.

Література:

1. Геец В., Макроэкономическая оценка денежно-кредитной и валютно-курсовой политики Украины до и во время финансового кризиса // Экономика Украины. — 2009. — № 2. — С. 5—24.
2. Моисеев С., Таргетирование политических установок // Банковское обозрение. — 2009. — № 3/4: <http://bo.bdc.ru/2009/4/targetirovanie.htm>
3. Савченко А., Семенова Ю., Инфляционное таргетирование: проблемы, и перспективы его введения в Украине // Экономика Украины. — 2008. — № 7. — С. 46—56.
4. Трудовые ресурсы: эффективность использования / И.С. Маслова, В.М. Москович, А.Г. Косаев и др. — М.: Наука, 1988 — 264 с.
5. Экономические закономерности воспроизводства трудовых ресурсов и эффективность их использования / Под ред. Г.С. Вечканова, В.Т. Пуляева. — Л.: ЛГУ, 1987. — 215 с.
6. Акимова И. Комитет экономических реформ // [Электронный ресурс] / Официальное интернет-представительство Президента Украины Виктора Януковича. — Режим доступа: <http://www.president.gov.ua/ru/news/16832.html>
7. Державний Комітет Статистики України // [Електронний ресурс] / Офіційний сайт ГКС України. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
8. Корнев М.Н. Факторы роста цен, имманентные денежно-кредитной системе / Город, регион, государство: экономико-правовые проблемы хозяйствования: в 2-х т. Т.1: сб. науч. тр. / НАН Украины. Институт экономико-правовых исследований. — Донецк: изд-во "Ноулидж", 2009. — С. 351—358.
9. Официальное бюро статистики Европейского Союза (Eurostat) [Электронный ресурс] / Официальный сайт ГКС Украины. — Режим доступа: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>
10. Україна в 2005—2009 рр.: стратегічні оцінки суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку: монографія / За заг. ред. Ю.Г. Рубана. — К.: НІСД, 2009. — 655 с.

Стаття надійшла до редакції 12.01.2012 р.